

Chomová Marcela

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety,
Bratislava
E-mail: marecela.chom@gmail.com

Úloha sociálnej práce pri záškoláctve žiakov z marginalizovaných rómskych komunit / *Role of social work with truancy of pupils from marginalised gipsy communities*

Abstract

In our report we are focusing on problem with truancy of pupils from marginalised gipsy communities. We are dealing with causes of truancy of gipsy pupils, from the perspective of family environment and family education. In family we can see a lot of causes of truancy, mostly with pupils who attend the first grade in primary school education. In our report we are showing the way how to solve the truancy from the element of school, township, social and law protection. It is the juridicius solution, which has exact rules and lawful date. We are suggesting to use this juridicius solution after failing in all options of the school element.

Keywords: Education, Gipsy communities, School, Truancy.

ÚVOD

Záškoláctvo ako sociálno-patologický jav v marginalizovaných rómskych komunitách má svoje špecifiká. Často sa deje s vedomím rodičov. Ide o rôzne typy rodičov:

- jedni zaujímajú k vzdelaniu nepriateľský postoj lebo nevidia vo vzdelávaní žiadny zmysel,
- iní môžu mať potrebu toho, že dieťa musí byť doma, lebo sú závislí na jeho pomoci,
- ďalší nezvládajú výchovu detí vzhľadom k tomu, že sami sú na závislosti na alkohole.

Existuje mnoho ďalších príčin záškoláctva rómskych detí, najmä na prvom stupni povinnej školskej dochádzky, kde na vine nie sú deti, ale ich rodičia.

Preto je nevyhnutná predovšetkým zmena postojov samotných Rómov a tá je možná len cielavedomým výchovno-vzdelávacím pôsobením školy v úzkej spolupráci so sociálnymi pracovníkmi a kompetentnými úradmi a inštitúciami. Dôležité je, aby škola a inštitúcie posudzovali záškoláctvo individuálne u každého žiaka, a aby vedeli vyhodnotiť, kto je hlavnou príčinou záškoláctva.

ZÁŠKOLÁCTVO AKO SOCIÁLNY PROBLÉM

Tak ako každý sociálny problém aj problém záškoláctva je interdisciplinárnym problémom a možno ho riešiť len účasťou všetkých zainteresovaných strán. Interdisciplinárnosť vyžaduje v prvom rade odstránenie časových, priestorových, inštitucionálnych a organizačných bariér. Prednosťou takého prístupu je v tom, že každý odborník vnáša do problému jasno cez profesionálny prístup (Bakošová, 2008).

Objaviť u dieťaťa prvé príznaky záškoláctva nie je vôbec jednoduché. Pokiaľ rodič nedostane oznámenie zo školy, nemusí si nič všimnúť. Keď však rodič zistí, že jeho dieťa chodí poza školu, mal by sa s ním porozprávať o tom, čo ho k tomu vedie. V prípade, že rodič nevie ako by mal postupovať, mal by sa obrátiť na školu a spolupracovať so školou. V prípade, že nenastáva náprava, mal by sa rodič obrátiť na odborníkov (napr. na pedagogicko-psychologické centrum, sociálno-právnu ochranu, streetwokera) (Jedlička 2011).

Výchovný prístup pri odhalení záškoláctva, musí vychádzať a odvíjať sa od konkrétneho dôvodu žiaka dopúšťajúceho sa záškoláctva. Podstatná je motivácia dieťaťa k návratu do školy, je potrebné, aby zainteresovaní počnúc rodičmi mu poskytli maximálnu oporu a pomoc. Rodičia by nemali pasívne čakať na to, že situácia sa nejako vyrieši a spoliehať sa napr. na rozhovor, ktorý mali s dieťaťom.

Najdôležitejším opatrením je správna rodinná výchova. To znamená, že rodičia majú záujem o dieťa aj o dianie v škole. Ak rodičia sú pre dieťa oporou, tak nemá strach sa im zveriť so svojimi problémami.

RÓMSKA RODINA V MARGINALIZOVANOM PROSTREDÍ

Zelina (2013, s. 13) rozlišuje rómske rodiny podľa prostredia a sociálneho zázemia takto:

1. Rodiny žijúce v osadách, ktorí sú izolovaní od majoritného obyvateľstva a žijú v podmienkach, kde nemajú ani elektrický prúd.
2. Rodiny, ktoré žijú v segregovaných osadách na okraji miest a dedín. Vyznačujú sa vysokou mierou neprispôbitosti, nie k majoritnému obyvateľstvu, ale k majoritným normám správania.
3. Rodiny rozptýlené v dedinách a mestách, ktoré sú prispôbitené, ale aj neprispôbitené.
4. Rodiny, úspešné a bohaté, ktoré tvoria základ rómskej inteligencie.

Podľa Kubičkovej In: (Hardy, Briššáková, Matel, 2013, s. 168) v osadách prevláda nízka úroveň zdravotného upovedomenia, vysoká miera zdravia poškodzujúceho správania, čo má za následok nižšiu kvalitu zdravotného stavu a nízky vek dožitia

u Rómov. V dôsledku nízkeho ekonomického a sociálneho statusu a priestorovej segregácie majú obyvatelia často obmedzenú možnosť využívať právne prostriedky na svoju ochranu, nižší prístup ku kultúre, športu a iným voľno časovým aktivitám. Tieto znevýhodnenia umocňujú úžerníctvo a následnú absolútnu zadlženosť. V oblasti zamestnanosti sa sformoval fenomén etnickej špecifickej rómskej nezamestnanosti, ktorej rozsah, ako aj sociálne dopady sú väčšie a hlbšie ako u majoritného obyvateľstva

V súčasnosti mnohí rómski rodičia nespĺňajú základné úlohy pri výchove detí, absentuje i formovanie prosociálneho správania. Nemajú vypestované vzory pre správanie, do manželstva vstupujú vo veku sociálnej i vekovej nezrelosti alebo žijú ako druh a družka. Rodičia v rómskych osadách neovplyvňujú svoje deti v zmysle správnych mravných a etických noriem, hodnôt ich života. Často býva ich zvykom podľahnúť negatívnym sociálnym javom akými sú alkoholizmus, drogy, či hráčske vášne na automatoch, pričom na tieto činnosti využívajú jediný mesačný zdroj príjmov, ktorými sú sociálne formy príspevkov. Uvedomujúc si tieto skutočnosti, javí sa ako potrebné realizovať v rómskych osadách projekty, ktoré by sa zameriavali na mravné tradície Rómov a pozitívne etické hodnoty tradičnej rómskej rodiny (Selická, 2005).

Súčasná škola je pre rómske deti „cudzou inštitúciou“, do ktorej chodia nerady, pretože nerešpektuje ich etnickú, kultúrnu, sociálnu, jazykovú a psychickú odlišnosť. Vzťahy v rodine sú síce presne hierarchické, podľa nich sa prejavuje úcta ku starším, ale na druhej strane slovo každého, i dieťaťa, má rovnakú váhu. Deti sa neboja povedať svoju myšlienku a nečakajú na udelenie slova. V škole sú potom takéto deti chápané ako nevychované a drzé (Cina, In: Kosová, Sciranková, 2013, s. 91).

PROBLEMATIKA VÝCHOVY A VZDELÁVANIA RÓMSKÝCH ŽIAKOV PRI ZÁŠKOLÁCTVE

Ministerstvo školstva Slovenskej republiky v Pedagogicko-organizačných pokynoch na školský rok 2014/2015 odporúča riaditeľom základných škôl, aby pri zisťovaní školskej spôsobilosti detí venovali osobitnú pozornosť deťom zo sociálne znevýhodneného prostredia, najmä deťom z marginalizovaných komunít. Ak sa vyšetrovaním zistí, že dieťa nedosiahlo školskú spôsobilosť z dôvodu znevýhodneného prostredia, nenavštevuje materskú školu a nie je predpoklad dosiahnutia školskej spôsobilosti v období odkladu školskej dochádzky cieľovými postupmi (napr. pravidelnou dochádzkou do materskej školy, stimulačnými a rozvíjajúcimi programami), je vhodnejším postupom zaradenie dieťaťa do nultého ročníka. (Pedagogicko-organizačné pokyny na školský rok 2014/2015, s. 28).

Klíma triedy, ale aj celková klíma školy sa považuje za významnú emocionálnu záležitosť. Škola by mala byť nielen miestom poskytujúcim nové vedomosti pre žiaka, ale aj miestom, kde sa cíti bezpečne a v ktorom sa môže rozvíjať jeho kognitívna, ale aj emocionálna stránka jeho osobnosti.

ŠKOLA BY MALA PREDOVŠETKÝM:

- monitorovať správanie detí a ich zmeny,
- riešiť prvé príznaky záškoláctva,
- v školskom poriadku vymedziť opatrenia proti záškoláctvu a o opatreniach informovať žiakov a rodičov,
- realizovať projekty a aktivity prevencie a eliminácie rozikového správania – záškoláctva,
- uskutočňovať besedy s vyškolenými psychológmi z centier pedagogicko-psychologického poradenstva,
- efektívne spolupracovať s vedením školy, triednymi učiteľmi, výchovnou poradkyňou, ostatnými pedagógmi školy a rodičmi (Bieliková, 2002).

Škola to je predovšetkým učebné prostredie (fyzické i mentálne). Učitelia majú v žiakoch rozvíjať komunikačnú kompetenciu, to znamená vytvárať bezpečné komunikačné prostredie. (Klimovič, Klimovičová, 2013, s. 6-7)

Sociálny a kultúrny svet, formujúci ich primárny habitus žiaka (domáce prostredie), nadobúda v niektorých prípadoch podobu až civilizačnej odlišnosti od školského štandardu. To vyvoláva na jednej strane nárast pedagogického pesimizmu v radoch ich učiteľov, na druhej strane vyvoláva snahu úniku týchto žiakov z cudzieho školského prostredia, kde musia robiť činnosti a správať sa spôsobom, ktorý im v intenciách ich doterajšej sociálnej a kultúrnej skúsenosti nedáva žiadny zmysel. Narastajúci pedagogický pesimizmus vedie k tomu, že aj učitelia vidia východisko viac v represii než v prevencii a otvorenosti. Dokumentujú to výpovede učiteľov v rozhovoroch, ktoré s nimi viedli autori výskumu Petrasová Porubský:

- a) V škole viac postihovať rodičov za nezodpovedný prístup k štúdiu ich detí,*
- b) nepodporovať ich nezamestnanosť, trvať na tom, že musia pracovať,*
- c) aby bolo vzdelanie nadväzujúce na rodinné prídavky, sociálne dávky, trestné stíhanie,*
- d) aby rodičia boli zodpovední za vzdelanie svojich detí. (Vansač, 2015, s. 187).*

Záveru z výskumu Petrasovej a Porubského (2013, s. 20 - 21) sú veľmi podnetné, lebo indikujú, že je dôležité zapájať rodiny, ktoré by tak nikdy neurobili samy od seba. Faktom však je, že aj napriek ich záujmu je práve skupina rómskych rodičov menej alebo vôbec nezainteresovaná do života školy. Ak sú to ekonomické, sociálne či iné dôvody, je potrebné zabezpečiť, aby školy posilňovali väzby s rodinami a miestnou komunitou a realizovali také stratégie, ktoré sú priamo zamerané na málo aktívnych rodičov. Je potrebná zmena vzťahov na rôznych úrovniach. Mali by to byť vzťahy založené na spolupráci, spoločnej zodpovednosti, pochopení dieťaťa a snahe nachádzať spoločný postup pri riešení problémov. Spoločným cieľom je dosiahnuť vyššiu angažovanosť rodičov prostredníctvom rôznych foriem dobrovoľníckych programov a vytváranie vlastných školských aktivít. Škola by mala pomôcť všetkým rodičom stať sa lepšími rodičmi, umožniť im, aby nadobudli zručnosti a vedomosti potrebné pri výchove a vzdelávaní svojich detí prostredníctvom rozhovorov, besied, diskusných klubov, prednášok, pracovných dielní a podobne.

Na odstránení záškoláctva majú najväčší podiel triedni učitelia. V spolupráci s výchovným poradcom, sociálnym pedagógom, školským psychológom, vedením školy realizujú opatrenia, za účelom odstránenia záškoláctva. Pritom uplatňujú individuálny prístup k žiakom, ich dôsledné poznanie, ako aj oboznámenie sa s rodinným prostredím, v ktorom žiaci žijú (Bieliková, 2002).

SPÔSOB RIEŠENIA ZÁŠKOLÁCTVA ZO STRANY ŠKOLY PRI NEOSPRAVEDLNEJ NEPRÍTOMNOSTI ŽIAKA

Podľa ustanovenia § 19 zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) v znení neskorších predpisov je povinná školská dochádzka desaťročná a trvá najdlhšie do konca školského roku, v ktorom žiak dovŕši 16. rok veku.

Ak sa žiak nemôže zúčastniť na výchove a vzdelávaní v škole, jeho zákonný zástupca je povinný oznámiť škole bez zbytočného odkladu príčinu jeho neprítomnosti. Za dôvod neprítomnosti sa uznáva najmä choroba, prípadne lekárom nariadený zákaz dochádzky do školy, mimoriadne nepriaznivé poveternostné podmienky alebo náhle prerušenie premávky hromadných dopravných prostriedkov, mimoriadne udalosti v rodine alebo účasť žiaka na súťažiach.

Neprítomnosť maloletého žiaka, ktorá trvá najviac tri po sebe nasledujúce vyučovacie dni, ospravedlňuje jeho zákonný zástupca; vo výnimočných prípadoch škola môže vyžadovať lekárske potvrdenie o chorobe žiaka alebo iný doklad potvrdzujúci odôvodnenosť jeho neprítomnosti. Ak neprítomnosť žiaka z dôvodu ochorenia trvá dlhšie ako tri po sebe nasledujúce vyučovacie dni, predloží žiak alebo jeho zákonný zástupca bez zbytočného odkladu potvrdenie od lekára. Podrobnosti má škola rozpracované v školskom poriadku.

Z pohľadu právnych predpisov pod zanedbávaním povinnej školskej dochádzky sa rozumie stav, keď žiak má neospravedlnenú neúčasť na vyučovaní v kalendárnom mesiaci viac ako 15 vyučovacích hodín alebo viac ako 60 hodín za školský rok.

1. Každú neospravedlnenú hodinu rieši triedny učiteľ (prípadne v spolupráci s výchovným poradcom) so zákonným zástupcom žiaka a ihneď prijímajú opatrenia na zamedzenie záškoláctva.
2. Ak žiak neospravedlnene vynechá viac ako 15 vyučovacích hodín v školskom roku (aj za viac mesiacov), nahlasuje to riaditeľ školy do troch dní po ukončení mesiaca obci, v ktorej má zákonný zástupca žiaka trvalý pobytom, ktorá vykoná príslušné opatrenia.
3. Ak žiak následne neospravedlnene vynechá viac ako 15 vyučovacích hodín v jednom mesiaci, nahlasuje to riaditeľ školy do troch dní po ukončení mesiaca úradu práce (oddeleniu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately podľa miesta trvalého pobytu rodiča), sociálnych vecí a rodiny a obci, v ktorej má zákonný zástupca žiaka trvalý pobyt. Škola po zastavení výplaty prídavku na dieťa rodičovi, mesačne vyhodnocuje dochádzku žiaka do školy a spolupracuje s oddelením sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately tak, že mu mesačne v priebehu najmenej 3 mesiacov zasiela oznámenie o dochádzke žiaka do školy.

4. Ak žiak neospravedlnene vynechá viac ako 60 vyučovacích hodín v školskom roku, nahlasuje to riaditeľ školy obci, v ktorej má zákonný zástupca žiaka trvalý pobyt, ktorá to rieši ako priestupok s možnosťou uložiť zákonnému zástupcovi pokutu.¹

SPÔSOB RIEŠENIA ZÁŠKOLÁCTVA ZO STRANY PRÍSLUŠNEJ OBCE

1. Po doručení hlásenia školy o zanedbávaní povinnej školskej dochádzky nad 15 hodín za školský rok, obec vykoná opatrenia v zmysle ustanovenia § 75 ods. 1, písm. a/ zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kurately v znení neskorších predpisov.
2. Výsledok opatrení obec oznámi oddeleniu sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately (ďalej SPODaSK).
3. V prípade, že SPODaSK z dôvodu zanedbávania povinnej školskej dochádzky rozhodne o zastavení poskytovania prídavku na dieťa rodičovi a určí obec ako osobitného príjemcu, postupuje obec takto:
 - za riadne plnenie povinnej školskej dochádzky dieťaťa sú zodpovední obidvaja rodičia, resp. osoby, ktorým je dieťa zverené do starostlivosti nahradzajúcej starostlivosť rodičov. To znamená, že ak k jej zanedbávaniu dôjde, je to spôsobené neplnením povinností zo strany obidvoch rodičov, preto sa účelné poskytovanie prídavku na dieťa môže zabezpečiť spravidla len prostredníctvom obce.
 - finančné prostriedky poskytnuté obci ako „tzv. osobitnému príjemcovi na prídavok na dieťa“ môže obec použiť na úhradu poplatkov za stravu v školskej jedálni, nákup školských potrieb a pomôcok, na aktivity organizované školou v rámci vyučovacieho, aj mimo vyučovacieho procesu, úhradu poplatkov v zmysle všeobecne záväzných predpisov (napr. § 35 zákona č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov), na úhradu cestovného do školy, na nákup potravín, ošatenia, hygienických potrieb, prípadne na úhradu iných potrieb dieťaťa, ak ich zabezpečenie súvisí s jeho výchovou alebo výživou.
 - týmito finančnými prostriedkami obec operatívne reaguje na zabezpečenie aktuálnych potrieb dieťaťa. Nákup potravín, resp. iných tovarov môže zabezpečovať aj rodič dieťaťa napríklad prostredníctvom jednorazových poukážok vydaných obecným úradom v rôznej hodnote v predajniach, s ktorými obecný úrad tento spôsob nákupu vopred dohodol.
 - ak je v rodine viac detí a povinnú školskú dochádzku zanedbáva len niektoré z detí, výplatu prídavku na dieťa realizuje prostredníctvom obce len na žiak, ktoré povinnú školskú dochádzku zanedbáva. Ak však rodičia prídavok na dieťa poskytovaný na ostatné deti v rodine nevyužívajú na

¹ Poznámka: pri vymeškaní 100 a viac neospravedlnených hodín za jeden školský rok (počet hodín vyplýva z doterajšej praxe orgánov činných v trestnom konaní) ide o podozrenie zo spáchania trestného činu ohrozenie mravnej výchovy v dôsledku umožnenia vedenia záhalčivého života v zmysle ustanovenia § 211 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

ich výchovu a výživu, prípadne ak je rodina v hmotnej núdzi a na poberanie dávky sociálnej pomoci je už obecný úrad určený ako osobitný príjemca, je dôvod na zastavenie výplaty rodičovi na všetky nezaopatrené deti .

- obec vedie evidenciu o výdavkoch osobitne pre každé dieťa a úradu SPODaSK spravidla mesačne preukazuje využitie poskytnutých finančných prostriedkov na prídavok na dieťa dohodnutým spôsobom.
4. Ak škola oznámi neospravedlnenú absenciu na vyučovaní v počte viac ako 60 hodín za jeden školský rok, ide o priestupok zo strany zákonných zástupcov dieťaťa , ktorý rieši v svojej pôsobnosti obec.
 5. Kópiu výsledku riešenia, prípadne rozhodnutie o uložení sankcie zašle obec na vedomie SPODaSK.

SPÔSOB RIEŠENIA ZÁŠKOLÁCTVA ZO STRANY ODDELENIA SOCIÁLNOPRÁVNEJ OCHRANY DETÍ A SOCIÁLNEJ KURATELY (SPODaSK)

1. Oddelenie SPODaSK na základe oznámenia o sociálno-patologickom správaní žiaka vykoná výchovný pohovor so žiakom a jeho rodičmi. V prípade opodstatnenosti postupuje v zmysle ustanovenia § 12 zákona č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele v znení neskorších predpisov, prípadne § 37 zákona č. 36/2005 Z. z. o rodine v znení neskorších predpisov. Výsledok pohovoru zašle škole a príslušnému mestskému, prípadne obecnému úradu na vedomie.

Oddelenie SPODaSK v záujme odstránenia sociálno-patologického správania žiaka spolupracuje s rodinou, školou, obcou a špecializovanými inštitúciami (napr. Centrum poradensko-psychologického poradenstva a prevencie) a zdravotníckymi zariadeniami.

2. Pri vymeškaní 100 neospravedlnených hodín za jeden školský rok ide o podozrenie zo spáchania trestného činu ohrozenie mravnej výchovy v dôsledku umožnenia vedenia záhaľčivého života v zmysle ustanovenia § 211 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov čo odstupuje polícií k prešetreniu.
3. V prípade opakovaného záškoláctva žiaka kópiu tohto oznámenia odovzdá oddelenie SPODaSK oddeleniu štátnych sociálnych dávok (ďalej) k ďalšiemu konaniu.
4. V prípade zastavenia výplaty prídavku na dieťa oddelením štátnych sociálnych dávok (OŠSD), oznámi oddelenie SPODaSK príslušnej škole a vyžiada si mesačné správy o dochádzke žiaka.
5. Na základe správ o riadnom plnení si povinnej školskej dochádzky žiakom v priebehu najmenej 3 mesiacov, ktoré zasiela škola, oddelenie SPODaSK požiada OŠSD o obnovenie výplaty prídavku na dieťa(ďalej PnD) rodičovi.

ODDELENIE ŠTÁTNYCH SOCIÁLNYCH DÁVOK (ŠSD)

Zákon č. 600/2003 Z. z. o prídavku na dieťa a o zmene a doplnení zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov v § 12 ods. 1 ustanovuje, že ak oprávnená osoba nevyužíva PnD na výchovu a výživu nezaopatreného dieťaťa, vydá rozhodnutie o zastavení výplaty PnD oprávnenej osobe a o poukazovaní PnD ďalšej oprávnenej osobe alebo obci, v ktorej má nezaopatrené dieťa trvalý pobyt.

Zákonom č. 658/2002 Z. z. sa doplnil dôvod na zastavenie výplaty prídavku na dieťa oprávnenej osobe aj v prípade, ak žiak zanedbáva plnenie povinnej školskej dochádzky.

1. Na základe oznámenia o zanedbávaní povinnej školskej dochádzky odstúpeňného oddelením SPODaSK na OŠSD v zmysle ustanovenia § 12 ods. 2. Oddelenie štátnych sociálnych dávok zastaví výplatu PnD rodičovi a tieto prostriedky poukazuje obci, v ktorej má nezaopatrené dieťa trvalý pobyt.
2. OŠSD dohodne s obcou spôsob preukazovania použitia finančných prostriedkov poskytnutých na PnD, pričom mesačne obci predkladá aktuálny zoznam poberateľov PnD, ktoré jej poukazuje.
3. Po oznámení z oddelenia SPODaSK, že žiak si riadne plní povinnú školskú dochádzku, vydá OŠSD rozhodnutie o obnovení výplaty PnD rodičovi od najbližšieho výplatného termínu, spravidla však po uplynutí 3 po sebe nasledujúcich kalendárnych mesiacov od zastavenia výplaty PnD.

ZÁVER

Pri záškoláctve detí v marginalizovaných rómskych komunitách a jeho riešení je potrebné mať na zreteli:

- rómsku rodinu, kde rodičia sami nemajú osvojené prosociálne správanie, neovplyvňujú svoje detí v zmysle mravných a etických noriem, podľahli patologickým javom ako je napríklad alkohol,
- rómskeho žiaka pre ktorého škola je cudzím prostredím. Jeho nedostatkom je, že často neovláda spisovný jazyk, škola je pre neho „nutné zlo“, ktorá ho vytrháva z prirodzeného prostredia. Vzťahy v škole sú skôr formálne a rómsky žiak na tieto vzťahy nie je pripravený.
- školu, ktorá má byť pripravená prijať rómskeho žiaka, počnúc od materiálneho vybavenia až po personálne obsadenie učiteľov nielen s odbornými vedomosťami, ale aj empatiou k rómskym žiakom,
- obec, ktorá je zriaďovateľom školy. Obec obyčajne vypracováva komunitný plán a keď súčasť obce tvorí marginalizovaná komunita, je dôležité, aby obec zriadila komunitné centrum, alebo aby v tejto komunite pracoval terénny sociálny pracovník.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- PÁPEŽSKÁ RADA PRE PASTORÁCIU MIGRANTOV A CESTUJÚCICH: 2005. *Smernice pre pastoraáciu Rómov*, [online]. Rím 2005, [citované 2013-09-20]. Dostupné na internete: <http://www.kbs.sk/obsah/sekcia/h/dokumenty-a-vyhlasenia/p/dokumenty-vatikanskych-uradov/c/smernice-pastoracia-romov>
- PAVOL VI. 1999. *Evangelii Nuntiandi*, Posynodálna apoštolská exhortácia o ohlasovaní evanjelia v dnešnom svete, Spolok Svätého Vojtecha Trnava 1999, ISBN 80-7162-266-4.
- BAKOŠOVÁ, Z. 2008. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*, 3. vyd. Bratislava: Public promotion. 2008. 251 s. ISBN 978-80-96994-40-3.
- BIELIKOVÁ, M. 2002. *Záškoláctvo a jeho príčiny vo vybraných okresoch SR*. 1. vyd. Bratislava: Ústav informácií a prognóz školstva. 2002. 31 s.
- CINA, S.: 2010, *Analýza niektorých súčasných postojov rómskych rodičov k vzdelaniu, k možnostiam vzdelávania svojich detí*, In: KOSOVÁ, I., SCIRANKOVÁ, D.: 2010 *Cesta ku vzdelaniu – Way to education*, Inovácie vzdelávania ako prostriedok ku zvyšovaniu vzdelanostnej úrovne rómskych detí a mládeže z málo podnikného prostredia, Zborník príspevkov z celoslovenskej konferencie o vzdelávaní, QUO VADIS Zvolen 2010, s. 89-98, ISBN 978-80970452-0-3
- JEDLIČKA, R. 2011. *Výchovné problémy s žákmi z pohľadu hlbinné psychologie*. 1. vyd. Praha: Portal. 2011. 246 s. ISBN 978-80-73677-88-6.
- KLEIN, V., RUSNÁKOVÁ, J., ŠILONOVÁ, V.: *Nultý ročník a edukácia rómskych žiakov*, Táto publikácia bola vydaná v rámci realizácie projektu Roma Education Fund (REF), Spišská Nová Ves 2012, ISBN 978-80-971181-0-5.
- KLIMOVÍČ, M., KLIMOVÍČOVÁ, H.: 2013, *Rozvíjame komunikačné zručnosti žiakov (z marginalizovaných rómskych komunit)*, Metodicko-pedagogické centrum Bratislava 2013, 83 s. ISBN 978-80-8052-524-8.
- KUBIČKOVÁ, D., 2013 - *Problematika rómskych rodín a iných marginalizovaných skupín v SR* In: HARDY, M. – BRIŠŠÁKOVÁ, J. – MÁTEL, A. (eds.), 2013. *Rodinná politika na Slovensku a v Európskej únii*. Zborník z medzinárodnej vedecko-odbornej konferencie. Bratislava : VŠZaSP sv. Alžbety, 2013.333 s. ISBN 978-80-8132-084-2.
- MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SLOVENSKEJ REPUBLIKY: 2014, *Pedagogicko-organizačné pokyny na školský rok 2014/2015*, [online]. [citované 2014-11-12]. Dostupné na internete: www.minedu.sk/pedagogicko-organizacne-pokyny-na-skolsky-rok-20142015/
- PETRASOVÁ, A., PORUBSKÝ, Š.: 2013, *Vzdelávacie cesty rómskych žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia, správa z výskumu*, Nadácia otvorenej spoločnosti – Open Society Foundation, Bratislava 2013, s. 95, ISBN 978-80-89571-08-6.
- SELICKÁ, D. 2003. *Vzdelávanie Rómov na Slovensku*. Ružomberok : KU, 2003. 79 s. ISBN 978-80-8084-781-4.
- VANSÁČ, P., JURAŠEK, M., IVANČO, J., *Princípy efektívnej komunikácie učiteľa so žiakmi nultých ročníkov*, In: ADAM, G., VANSÁČ, P., ADAMOVÁ, I., KOLLÁROVÁ, Ž., *Sociálny rozvoj s akcentom na komunikáciu ako nástroj pre zvyšovanie kvality života v štátoch Európy*, Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie, Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, n.o. v Bratislave, Detašované pracovisko Košice - bl. Z. G. Mallu Košice 2015, s. 177 – 189, ISBN 978-808132-135-1.
- ZELINA, M.: *Cesty edukácie Rómov*, In: KOSOVÁ, I., SCIRANKOVÁ, D.: 2010. *Cesta ku vzdelaniu – Way to education*, Inovácie vzdelávania ako prostriedok ku zvyšovaniu vzdelanostnej úrovne rómskych detí a mládeže z málo podnikného prostredia, Zborník príspevkov z celoslovenskej konferencie o vzdelávaní, QUO VADIS Zvolen 2010, s. 8-13, ISBN 978-80970452-0-3
- Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

- Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálno-právnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
- Zákon č. 600/2003 Z. z. o prídavku na dieťa a o zmene a doplnení zákona č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení (v znení č. 485/2004 Z. z., 532/2007 Z. z., 554/2008 Z. z., 516/2009 Z. z., 336/2010 Z. z., 180/2011 Z. z., 388/2011 Z. z., 411/2011 Z. z., 468/2011 Z. z., 384/2012 Z. z., 433/2013 Z. z., 450/2013 Z. z., 125/2016 Z. z.)
- Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon